

foto Jitze Noordijk

Noodplan voor de Duitse

De Duitse zandloopkever heeft in Nederland een uitermate sterke afname vertoond en komt nu nog maar in één gebied voor, bij Budel-Dorplein. De afgelopen jaren is de populatie in kaart gebracht én is geprobeerd de populatie te versterken.

— Jinze Noordijk (EIS Kenniscentrum Insecten), Ron Felix (Nederlandse Entomologische Vereniging), Nienke de Kort (Bosgroep Zuid Nederland) & Tim Faasen (Ecologica)

> De Duitse zandloopkever is in heel Noordwest-Europa zeer zeldzaam geworden. Uit Rheinland en Hessen is hij waarschijnlijk geheel verdwenen, ook in België zijn er geen recente waarnemingen en staat hij als 'met uitsterven bedreigd' op de rode lijst. Ook staat hij op de rode lijsten van Groot-Brittannië, Baden-Württemberg, Zwitserland en Oostenrijk. De resterende populatie in Nederland bij Budel-Dorplein is dus erg bijzonder,

niet alleen op landelijk niveau, maar zelfs internationaal.

Vroeger kwam de Duitse zandloopkever (*Cylindera germanica*) verspreid voor op de hogere zandgronden. De enige nu overgebleven populatie bevindt zich op het terrein van de zinkfabriek Nyrstar en rondom de Ringselvennen en Heilig Hartvijver, in het uiterste zuidoosten van Noord-Brabant op de grens met Limburg. Hier wordt de kever gevonden op plekken met nauwelijks begroeiing die vochtig en zonbeschenen zijn. De Duitse zandloopkever wordt meestal gevonden in heideachtige streken, en vroeger (voor de dramatische akkerbouwintensivering) ook wel op weinig bemeste, niet te sterk ontwaterde akkers op zand, met name stoppelvelden (mogelijk ook periodieke braakleggingen). Vocht in de bodem is belangrijk: de kever komt bijvoorbeeld relatief vaak voor op lemige, verdichte bodems, oevers van vennen en plekken die in het winterseizoen onder water staan.

Biologie

De Duitse zandloopkever zet haar eitjes voor de herfst af in een klein kuiltje in de grond. De larven graven gangetjes van waaruit ze langslpende

insecten grijpen. De larve overwintert in het gaatje en kan dat afsluiten als er water op staat. De larven kunnen stukjes lopen om zich elders weer in te graven, hetgeen handig is in terreinen met wisselende waterstanden. In de vroege zomer verschijnen de volwassen kevers. Ook zij zijn predatoren van insecten. Ze lopen rond op dezelfde kale plekjes als waar ze eitjes afzetten, maar ze kunnen bij warm weer ook in de naastgelegen vegetatie of op drassige lage vegetatie rondlopen. De Duitse zandloopkever is veel sterker gebonden aan vochtige omstandigheden dan andere zandloopkevers. Die andere zandloopkevers zijn groter, mogelijk concurrentiekrachtiger, en domineren op droge, zandige plekken.

De Duitse zandloopkever kan zich maar zeer beperkt over grotere afstanden verbreiden. Uit het warmere zuiden van Europa is bekend dat hij korte stukjes vliegt. Uit Nederland en België zijn echter geen vliegwaarnemingen bekend, en waarschijnlijk heeft de soort hier niet of nauwelijks ontwikkelde vliegspieren. Het uitermate slechte verspreidingsvermogen, in combinatie met kwaliteitsverlies en versnippering van het areaal schrale, vochtige vegetaties, zijn de belangrijkste oorzaken dat de soort zo zeldzaam is geworden.

Duitse zandloopkever;
imago en larvegaatje.

foto Jitze Noordijk

foto Nienke de Kort

zandloopkever

Speciaal voor de Duitse zandloopkever gemaakte plagplekken. Merk op dat de plagplek een smalle strook is die vooraan de foto droog is en achteraan nat. Bovendien is er veel reliëf in de vorm van sporen, natte laagtes en enkel graspollen.

Plagstroken

De provincie Noord-Brabant heeft de Duitse zandloopkever tot 'prioritaire soort' benoemd en dus wil behouden vanuit hun biodiversiteitsdoelstellingen. Tot nu toe was echter niet bekend of hiervoor soortspecifieke beheermaatregelen mogelijk zijn. Om de unieke populatie bij Budel-Dorplein te behouden, is in de periode 2017-2019, met subsidie van de provincie Noord-Brabant en medewerking van Nyrstar, voor het eerst onderzocht of de soort met simpele beheeringrepen te stimuleren is. Hiertoe zijn op drie locaties (een in het gebied bij het Ringselven, een bij de Heilig Hartvijver en een op het terrein van Nyrstar) in de winter 2016-2017 plagstroken aangelegd en een strook waarbij alleen de vegetatie gemaaid is. Ook werd een controlestrook uitgezet. Al deze stroken lagen over een hoogte- en vochtgradiënt, zodat een uiteinde altijd vochtig was en het andere uiteinde altijd droog. Deze locaties werden vlak naast een bekende populatie gekozen. Daarnaast is een plagplek ongeveer honderd meter van een bekende vindplaats van de zandloopkever aangelegd, midden in een pijpenstrootjesveld. Deze plek was bedoeld om te onderzoeken of de Duitse zandloopkever dergelijke geïsoleerde plekken

foto Jitze Noordijk

kan bereiken. In de drie seizoenen hierna zijn de proefvlakken bezocht om te onderzoeken of hier larvengaatjes te vinden waren.

Positief effect

Al in de lente van 2017 werden larvengaatjes op de drie nieuwe plagstroken gevonden. Deze kunnen alleen maar zijn van larven die zich uit de directe omgeving hebben verplaatst naar de proefvlakken omdat ze de omstandigheden daar blijkbaar gunstiger vonden. In 2018 (dus na de eerste eilegmogelijkheden in de zomer van 2017) vonden we in drie plagplekken respectievelijk 2, 11 en 14 keer zo veel larvengaatjes in vergelijking met een naastliggend controleplot. In 2019 was dit zelfs 2, 4, 13 en 24 keer zoveel. In de proefvlakken waar alleen de vegetatie was weggehaald, vonden we in 2018 1 tot 3 keer zoveel larvengaatjes in vergelijking met het naastliggend controleplot. En in 2019 was dit 3 tot ruim 10 keer zoveel. Daarnaast was er een algeheel positief effect op het totale aantal larvengaatjes, en zijn er op de drie locaties

in 2018 180 gaatjes geteld en in 2019 419. Mogelijk dat dus de plagplekken ook kevers aantrokken die vervolgens in de gemaaide en controlestroken eitjes hebben afgezet. Overigens kan een larve meerdere gaatjes graven (zie hierboven), dus het aantal larvengaatjes is niet gelijk aan het aantal larven. De plagplek die honderd meter verwijderd was van bekende vindplaatsen werd helaas niet gekoloniseerd door de Duitse zandloopkever.

Beheer en monitoring

Met de kleinschalige plagplekken lijken we een relatief simpele beheeringreep te hebben die lokaal voor een toename van het aantal Duitse zandloopkever kan leiden! Met alleen de vegetatie weghalen door middel van maaien is de soort ook te bevorderen, maar lang niet zo goed en deze plekken zijn door de snelle hergroei van pijpenstrootje ook veel eerder weer ongeschikt. Door het eens in de zoveel jaar aanleggen van plagplekjes, worden de kansen voor een duurzame populatie zeker vergroot.

Op basis van dit en eerder onderzoek kunnen we enkele aanbevelingen voor het beheer geven. Plagplekken zijn bij voorkeur langgerekt en worden over een vochtgradiënt heen aangelegd (van droog via vochtig naar nat). Zo wordt niet te grootschalig gewerkt, ontstaan er veel interessante randen en zijn er voldoende uitwijkmogelijkheden voor dieren tijdens droge of juist natte perioden. Speciaal voor de Duitse zandloopkever zijn de delen die tijdelijk onder water staan interessant, omdat daar de plantengroei wat geremd wordt, en een dun aanslaglaagje ontstaat van slib en algen. Daardoor blijft de zandige bodem langer vochtig in droge perioden. Daarbij zijn dit plekken met relatief lage dichtheden van andere zandloopkevers. Het is aan te raden om niet te netjes en reliëfvolgend te plagen, zodat de plek reliëfrijk wordt opgeleverd. Denk hierbij aan randjes en laagtes die doelgericht gemaakt zijn en geleidelijke overgangen naar de ongeplagde delen. Ook her en der pollen of wortels die achterblijven zorgen voor variatie. Dit biedt veel meer kansen

Monitoring van de plagplekken.

voor de vestiging van kleine fauna dan een afgevlakte, strakke plagplek.

Het is nodig om de populatie te blijven monitoren, vooral de spreiding van de soort over het gebied en de grootte van de deelpopulaties zijn daarbij van belang. Alleen met een goede monitoring kan tijdig worden ingegrepen als deelpopulaties dreigen te verdwijnen. Ook kan zo gevolgd worden hoe lang de plagstroken geschikt blijven, en dus wanneer er weer nieuwe gemaakt moeten worden. Tijdens het project zijn zoveel mogelijke lokale insecteninventariseerders enthousiast gemaakt voor de Duitse zandloopkever en hopen we dus dat langjarige monitoring wordt opgepakt.

Toekomst

De verspreiding van de Duitse zandloopkever blijkt behoorlijk beperkt te zijn en de toekomst van een dergelijke kleine populatie is onzeker. Af en toe wordt de kever buiten de bekende plekken gezien op de Loozerheide en de Weerter- en Budelerbergen, maar er zijn daar geen indicaties

van een duurzame habitat. Plekken rondom de Ringselvennen zijn sinds kort van Natuurmonumenten en de gemeente zal het gebied rondom de Heilig Hartvijver gaan herinrichten waarbij de Duitse zandloopkever ook onderdeel is van het inrichtings- en beheerplan. Het is wenselijk dat juist hier de Duitse zandloopkeverpopulaties flink tot ontwikkeling komen, aangezien verhoging van de natuurwaarden hier expliciet onderdeel van doelstellingen is. Daarnaast is een betere spreiding van de populatie gewenst. Helaas bleek de geïsoleerde plagplek in ons onderzoek niet gekoloniseerd te worden, zodat het aanleggen van 'stapstenen' nog geen beproefde methode lijkt om de soort naar andere terreinen of terreindelen te lokken. Waarschijnlijk zijn corridors in de vorm van lange plagstroken of herinrichting van bermen nodig om de populatie een bepaalde richting in te laten bewegen, zodat op termijn ook andere terreinen gekoloniseerd kunnen worden.<

jinze.noordijk@naturalis.nl

foto Jinze Noordijk

ADVERTENTIES

**Vakmensen,
vakwerk... logisch!**

ecologica

- Natuurherstel
- Natuurontwikkeling
- Inrichtingsplannen
- Beheerplannen
- Monitoring
- Inventarisaties
- Natuurwetgeving
- Communicatie

Rondven 22
6026 PX
Maarheeze
0495-462070

www.ecologica.eu
info@ecologica.eu

lid Netwerk
Groene Bureaus